

met Columbanus

door Charles van Leeuwen

Columbanus (543-615) was een monnik die van Ierland naar Italië trok en op tal van plaatsen waar hij langs reisde, in Frankrijk, Duitsland, Zwitserland en Noord-Italië, kleine kloostertjes stichtte, die later uitgroeiden tot belangrijke monastieke centra. Zo stond hij aan het begin van de monastieke opleving op het continent en werd hij een verbindende schakel tussen de Keltische, Gallische en Italiaanse kloosterwerelden – werelden die een eeuw lang nauwelijks contact met elkaar hadden gehad.

Dit jaar ging ik op bedevaart naar het graf van Columbanus. Dat bevindt zich in Bobbio, een klein, levendig stadje in de Italiaanse bergen, dat aan Norcia doet denken vanwege de wonderlijke combinatie van sportief, culinair en religieus toerisme. Het was de laatste verblijfplaats van de zwervende kloostervader en ook zijn laatste, misschien wel belangrijkste kloosterstichting. Columbanus' graf bevindt zich in de crypte van de inmiddels 1400 jaar oude kloosterkerk.

Wilde dierenkoppen

Een toevallige toerist zou het graf waarschijnlijk niet vinden, want er is nauwelijks bewegwijzering. Je moet een labyrint van donkere gangetjes door en diverse trappetjes afdalen voordat je in de schemerige grafkapel komt. Ik was er helemaal alleen, dat dacht ik althans, en stond lang stil bij de grote marmeren sarcofaag. De vredige sfeer nodigde uit tot bezinning en gebed, ik stak een kaarsje aan bij de tombe en begon te bidden. Ik dacht aan mijn zieke en bejaarde medebroeders en -zusters, aan dierbare over-

ledenen, aan alle reizende en rustende pelgrims, de jonge en oude kloosters, wegwijnende en weer opbloeiende parochies, de zichzelf overlevende en nooit genoeg vernieuwende kerk, de slachtoffers van verwaarlozing en geweld, de bedreigde vrede in Europa... Ik bad voor alles waar ik maar voor bidden kon, hardop, want in de loop der jaren had ik geleerd dat onze hemelse Vader van duidelijk uitgesproken gebeden houdt. Ondertussen rustte mijn blik op de stenen platen aan de wand, met sierlijke geometrische slingers, schubbige slangen en wilde dierenkoppen in marmer gebeiteld. Schitterende Longobardische decoraties die misschien wel uit de tijd van Colombanus zelf stamden.

Rusteloze vagant

Ik schrok toen er plotseling iets bewoog tussen de schaduwen aan de wand. Een klein, gezet mannetje kwam tussen de stenen monsters vandaan en stapte met uitgestrekte handen op me af. *'Pace e benvenuto, fratello pellegrino'*, zei hij in een rustiek, regionaal gekleurd Italiaans.

Standbeeld van Sint-Columbanus in Luxeuil, gebeeldhouwd door Claude Grange. De heilige maakt het gebaar: 'Volg mij!'

Het was bedoeld als welkomstgroet, maar ik voelde me betrappt en moest me even vermannen. Hij vroeg me waarom ik mijn bedevaart had gemaakt. Ik durfde niet te zeggen dat Columbanus een van mijn lievelingsheiligen is, gaf een beleefd, ontwijkend antwoord – iets in de trant van 'Europese kloostervader, schrijver van diepe teksten, pionier van religieuze vernieuwing' – en verzweg dat ik mij graag aan de rusteloze vagant spiegelde.

De man die zich Ranella noemde, begon te vertellen over zijn persoonlijke devotie voor de Ierse abt. Op 23 november, de feestdag van Columbanus, had hij een zwaar auto-ongeluk gehad: hij had het overleefd en dankte dat ongetwijfeld aan de patroon van zijn stad. Sindsdien ving hij bedevaarders op en hielp hen bij het verwezenlijken van hun pelgrimstocht. Kon hij mij ergens mee van dienst zijn? Hij ratelde een rijtje op waar je als reiziger wantrouwig van

wordt: *ristorante, pensione, banca, taxi... grotta di San Colombano*. Bij die laatste woorden veerde ik op, want die grot wilde ik wel zien.

Berenvriend

Grotten waren een van de mysteries uit het leven van Columbanus. De kloostervader was begaafd in het roepen van jonge mannen voor het kloosterleven en wist in *no time* een kleine communitie bijeen te brengen. Hij had echter niet de rust om stabiel leiding te geven aan zo'n gemeenschap, bij voorkeur wisselde hij de weken waarin hij met de jonge monniken samenleefde af met periodes waarin hij zich in de eenzaamheid terugtrok. Hij was in zijn hart nog steeds een heremiet: stille dagen van lezing en gebed in de wilde natuur deden hem opleven.

Als je de Schepper wilt leren kennen, moet je eerst zijn schepping doorgronden... De hemel is hoog, de aarde uitgestrekt, de zee diep, de eeuwen zijn lang, maar het inzicht in God die dit alles uit het niets schiep, voert je nóg hoger, nóg uitgestrekter, nóg dieper, nóg verder... God is te midden van zijn schepselen nooit klein. Als je dit niet inziet, zwijg dan voor het aangezicht van de Schepper en belijd je geloof in de Eeuwige.

Dat schreef Columbanus in het eerste hoofdstuk van zijn *Instructies*, een tekst bedoeld voor jonge monniken. Hijzelf beleefde die intense ervaring van Gods schepping in en rondom de grotten waarin hij zich terugtrok. Beroemd is het verhaal van de grot in de heuvels bij Luxeuil, waar Columbanus oog in oog stond met een beer: het dier week terug voor de man Gods en stelde hem zijn hol ter beschikking.

De heilige stond erom bekend dat hij vogels uit zijn hand liet eten en een keer met een beer de prooi van de jacht deelde. Het dier at het vlees op maar liet

de vacht aan zijn mensenvriend als bescherming tegen de kou. Het zegt iets over de eenvoud en onverschrokkenheid van Columbanus, dat hij van die uitgevreten pels zijn gebedsmantel maakte.

Goddelijk uitzicht

Rondom Bobbio waren er twee grotten waar Colombanus zich volgens de overlevering terugtrok. Ranella wilde me er wel naartoe brengen. Met bergschoenen, rugzak, hoed, water en fototoestel gewapend, vertrokken we de volgende ochtend vroeg, want de excursie zou een volle dag in beslag nemen. Ons eerste reisdoel was een rotsmassief, *Monniksbaard* genaamd, enkele kilometers ten noorden van het stadje. In ruim een uur waren we boven op die bergpunt aangekomen, waar we genoten van een goddelijk uitzicht. Dit was een plek waar je spontaan een lofzang op Gods schepping zou aanheffen, zo schitterend was de natuur rondom en zo weids de blik over de Apennijnen. Dit was een plek die hoog uittorende boven de kleine mensenwereld. In het noorden zag je de rivier de Trebbia en de weg naar Piacenza en Pavia kronkelen, de twee hoofdsteden die in de tijd van Columbanus ongeveer een dagreis ver waren. Schuin onder ons lag het kleine Bobbio zelf in de groene vallei, het kloostercomplex en kasteel leken van bovenaf maar nietige bouwsels.

Op deze bergtop had wellicht een pagaan heiligdom gestaan, dat door de heilige ontmanteld was: Columbanus stond erom bekend dat hij oude heidense tempels in christelijke gebedsplaatsen omvormde. Hier hadden ooit krijgers op de uitkijk gestaan, want het was een uitgelezen strategische plaats waar de gevestigde machten altijd weer hun stellingen betrokken (ik zag nog enkele mitrailleurnesten uit de laatste wereldoorlog). Ook de zeventigjarige monnik had hier zijn stelling betrokken en geestelijke strijd gevoerd. De grot waar hij

Columbanus en Gallus terwijl ze de Bodensee oversteken. Miniatuur uit 1452, Abdijbibliotheek Sankt Gallen.

zich terugtrok, was niet veel meer dan een kleine uitsparing in de rots, krap en moeilijk bereikbaar. Ik vroeg me af of de heilige, die groot en lang was, er wel rechtop in kon staan. Misschien heeft hij er hurkend beschutting gevonden tegen zon, wind en regen.

Ruig en intolerant

De tweede grot was nog moeilijker bereikbaar. We liepen drie, vier uur over kleine ezelpaadjes naar het zuidoosten, langs verlaten dorpjes en vervallen kerkes. Ons pad was een vertakking van de

Basreliëf met tafereel uit de legende over Columbanus (ca. 1480). Een beer die een os verslond, wordt door de heilige bevolen de plaats van het rund in het ossenspan in te nemen.

Basreliëf op de afdekplaat van de sarcofaag van de heilige Columbanus in de crypte van de kloosterkerk in Bobbio.

beroemde *via franchigena*, een pelgrimsroute die in de middeleeuwen naar Rome voerde. We trokken langs vervallen terrassen waar ooit graan en wijn werden verbouwd maar nu de natuur zegevierde, langs verwilderde kastanjeboomgaarden die vijftig jaar geleden nog het brood van de armen opleverden en kleine fonteintjes die in stukken waren gebarsten en al decennialang droog stonden. Het landschap dat de mens ooit op de natuur veroverde, was inmiddels weer teruggegeven en toonde zich ruiger en intoleranter dan ooit.

Het kostte ons moeite om de weg naar de grot van Columbanus te vinden, de bewegwijzering die met Europese fondsen was aangebracht, was op verschillende plaatsen verdwenen of overwoekerd. Ranella had de plaats één keer eerder bezocht, maar dat was jaren geleden en dus liepen we enkele malen ver-

keerd. Het werd warm, we raakten vermoeid en dronken ons laatste water op. Ik dacht aan de zeventigjarige monnik die deze tocht dikwijls had gemaakt: wat moest deze man een sterk gestel hebben gehad! Toen ik de hoop bijna had opgegeven, liepen we ineens op het paadje dat regelrecht naar zijn grot voerde. Uitgeput kwamen we er aan en dankbaar laafden we onze dorst bij het kleine stroompje naast de hermitage.

Van de wereld afgewend

Het drong pas langzaam tot me door dat het een spectaculaire plek was: het was geen echte grot, maar een klein plateau onder een schuin overhellende rotswand, een richel niet ver onder de top van de berg, met randen die sterk aan erosie onderhevig waren. Boven, achter en onder ons was alles van steen, voor ons bevond zich een diepe afgrond die door schriële loofbomen enigszins aan het oog onttrokken werd. Aan weerszijden van de richel bevonden zich resten van twee millenniumoude kapelletjes, gewijd aan Maria en de aartsengel Michaël, kapelletjes die waarschijnlijk teruggingen op Columbanus zelf of de generatie onmiddellijk na hem. Het merendeel van de muren was echter in de diepte verdwenen. Het enige wat stand had gehouden, was een groot stenen altaar met ernaast een enorm houten kruis.

Zittend onder het kruis liet ik de plek op me inwerken. De grot bood geen enkel comfort, bijna geen uitzicht en was geheel van de wereld afgewend: het was werkelijk een uiterste der aarde, ongemakkelijk ver weg. IJle boomtoppen schermde de plek af als een groene vitrage, je kon erdoorheen zien maar zag niet veel meer dan andere ijle boom- en bergtoppen.

Teruggetrokken leven

Hier had Columbanus zich dus teruggetrokken, niet voor een korte meditatie

Heremietenkuis van Sint-Columbanus, gebouwd tegen de rotsflanken in Trabelino (nabij Trente).

maar om dagenlang alleen te zijn. Ik stelde me voor hoe de oude kloostervader hier zijn psalmen bad: allemaal uit het hoofd, 150 psalmen dag in dag uit. Ik zag hem staan, met de handen uitgestrekt en de blik op het oosten gericht, zag hem zwijgend naar de horizon staren. Wellicht dacht hij aan zijn goede vriend Gregorius de Grote en zijn patroon Martinus van Tours. Wellicht dacht hij terug aan zijn jeugd in Ierland en zijn vormingsjaren in het klooster van Bangor: deze plek in de Apennijnen deed in ruigheid niet onder voor de meest afgezonderde bergtoppen in Ierland. Wellicht dacht hij terug aan de kerk van zijn vaderland, de Keltische kerk die hij liefhad en bij de paus had verdedigd tegen onterechte beschuldigingen.

Misschien dacht hij ook wel terug aan de vele koningen en koninginnen die hij in zijn leven had ontmoet. Hij had altijd makkelijk toegang gehad tot de hoogste kringen en hij had daarvan geprofiteerd door land en giften te vragen voor zijn kloosterstichtingen en jonge adellijke mannen voor het religieuze leven te win-

nen. Hij had er ook een zekere prijs voor betaald, want in Gallië was hij slachtoffer geworden van hofintriges en gevangen gezet. Die gevangenschap deerde hem niet, hij was gewend aan een veel strengere ascese, maar ze scheidde hem wel van zijn dierbare leerlingen. Toen hij kon vluchten, besloot hij langs de Rijn naar het Zuiden te reizen en daar nieuwe kloosters te stichten.

Wellicht herlas hij hier bij de grot voor de laatste keer zijn intense gebeds- en regelteksten. Wellicht overzag hij hier in het bergland ook de radicale penitentieregels die hij voor monniken en leken had opgesteld: ze waren uitermate streng en hadden hem op het continent een slechte naam bezorgd. Hij gaf één of twee dagen opsluiting aan elke monnik die zei: 'Dit is van mij', of: 'Dit is van jou.' Maar misschien had hij al deze dingen al achter zich gelaten en leefde hij eenvoudigweg zijn onthechte leven van stilte en gebed.

Ranella kwam naar me toe. Stralend zei hij: 'Hier besef je pas echt wat voor iemand Columbanus was. Een sterke, veeleisende en compromisloze man.'